

Резюме

Куян І. А. Конституційно-правові проблеми розвитку України як демократичної держави.

Стаття присвячена дослідженню основних конституційно-правових проблем демократичного поступу України. Питання форми правління розглядається як одне з ключових у змісті конституційної реформи на шляху демократичного розвитку держави. Важливим показником та фактором розвитку демократичної держави в Україні, на думку автора, має бути парламентаризм. Наголошено на необхідності визначення в Конституції України типу виборчої системи. Невід'ємним напрямом конституційно-правової реформи на шляху розвитку демократичної держави в Україні є забезпечення розвитку місцевого самоврядування. Акцентовано, що забезпечення публічності, прозорості й легітимності ключового етапу конституційного процесу – запровадження конституційної реформи є необхідною умовою розвитку демократичної державності в Україні.

Ключові слова: демократична держава, Конституція України, форма правління, конституційний процес, парламентаризм, виборча система, місцеве самоврядування.

Резюме

Куян И. А. Конституционно-правовые проблемы развития Украины как демократического государства.

Статья посвящена исследованию современных конституционно-правовых проблем демократического развития Украины. Вопрос формы правления рассматривается как один из ключевых в содержании конституционной реформы. Неотъемлемым показателем и фактором развития демократического государства в Украине, по мнению автора, является парламентаризм. Рассматриваются проблемы развития избирательного законодательства, реформы местного самоуправления. Акцентируется, что обеспечение публичности, прозрачности и легитимности конституционного процесса является необходимым условием развития демократического государства в Украине.

Ключевые слова: демократическое государство, Конституция Украины, форма правления, конституционный процесс, парламентаризм, избирательная система, местное самоуправление.

Summary

Kuyan I. Constitutional and legal problems of the development of Ukraine as a democratic state.

The article studies modern constitutional and legal problems of the development of Ukraine as a democratic state. According to the author, the constitutional reform should be an important means of democratic development of Ukraine. Considered are the main constitutional and legal problems of democratic progress of Ukraine. Parliamentarism should be an essential indicator and factor in the development of democratic state in Ukraine. A vital area of constitutional and legal reform in the course of development of democratic state in Ukraine is ensuring the development of local self-government. From the content of the Basic Law of Ukraine it is directly implied that local self-government is a form of implementation of the Ukrainian people's power. Emphasized is that publicity, transparency and legitimacy of crucial stage of the constitutional process, that is the implementation of constitutional reform, is a necessary condition for the democratic state development in Ukraine.

Key words: democratic state, the Constitution of Ukraine, constitutional process, parliamentarism, local self-government.

УДК 342

В. О. АНТОНОВ

Володимир Олександрович Антонов, кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА ТЛІ НОВИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Закони в галузі національної безпеки і оборони за своїм політико-правовим змістом виступають предметом правового регулювання та юридичною силою і займають після Конституції особливе місце, органічно розвивають її основні положення.

Цим законам відводиться надзвичайно важлива роль у забезпеченні конституційного регулювання суспільних відносин, що складаються у процесі захисту національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Такі закони входять безпосередньо в систему конституційного законодавства України. Їх політико-правовий зміст визначений насамперед найважливішим політико-правовим документом нашої держави – Конституцією України. Саме Конституцією визначається, який закон слід видати у галузі національної безпеки і оборони, відповідно з яким має бути розвинута та чи інша її стаття.

Проте слід зазначити, що конституційні закони, на відміну від Основного Закону, своїм регламентуючим впливом охоплюють не всю конституційну матерію, а лише окремі, до того ж найважливіші її сфери (сторони), де їх важливість, зокрема і суспільних відносин, що складаються у галузі національної безпеки і

оборони і визначають необхідність їх юридичної фіксації саме у формі конституційних законів, прямо визначається Конституцією України.

Необхідність прийняття конституційних законів у галузі національної безпеки і оборони обумовлюється не тільки предметом конституційного права, а й функціональними можливостями самої Конституції як Основного Закону, яким врегульовуються відповідні суспільні відносини у галузі національної безпеки і оборони лише певним чином (ст. 17)¹.

Характеризуючи найбільш вагомими риси юридичної природи законів у галузі національної безпеки і оборони як джерел конституційного права, слід підкреслити наступне:

- по-перше, ці закони з огляду їх соціально-політичної значущості після Конституції посідають особливе місце і утворюють відносно самостійний нормативно-правовий масив взаємопов'язаних актів, якими регулюються відносини у галузі національної безпеки і оборони;
- по-друге, закони у галузі національної безпеки і оборони мають пріоритет перед звичайними законами;
- по-третє, закони у галузі національної безпеки і оборони мають чітко окреслену сферу регулювання;
- по-четверте, за змістом та функціональним призначенням закони у галузі національної безпеки і оборони носять комплексний характер з досить широкою сферою застосування;
- по-п'яте, для них характерна підвищена стабільність і приватні строки дії;
- по-шосте, їм притаманна конкретно регулятивна дія, тобто реалізація норм у правовідносинах, що мають місце у галузі національної безпеки і оборони.

Серед нормативних актів у галузі національної безпеки і оборони, що є похідним джерелом конституційного права, необхідно виділити такі закони: Закон України «Про оборону України» (1991 р.); Закон України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.); Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (2000 р.); Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» (2000 р.); Закон України «Про Ряду національної безпеки і оборони України» (1998 р.); Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (2003 р.).

Прийняття цих нормативних актів слід розглядати як надзвичайно важливий крок на шляху створення нормативно-правових джерел конституційного права у галузі національної безпеки, а також оборони. Ці закони встановлюють фундаментальні правові засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності української держави та суспільства².

Важливо зазначити, що з огляду на масштабний і складний у правовому вимірі комплекс проблем, що виникли внаслідок збройної агресії Росії проти Української держави, захист інтересів України має здійснюватись на більш фундаментальній інституційній основі і більш системно. Ефективним механізмом у вирішенні зазначених проблем має стати переоцінка Стратегії національної безпеки і Воєнної доктрини України, Законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики». Положення цих документів повинні бути спрямовані на те, що Росія є стратегічним, цивілізаційним і потенційним ворогом української держави, який під прикриттям тих чи інших міфів про історичну спорідненість братніх слов'янських народів росіян і українців де-юре і де-факто налаштована на ведення тотальної війни на знищення української нації, її державності, мови, культури, її національних традицій. Сприймаючи ці реалії, необхідно вилучити ті положення, які торкаються позаблокового статусу України і поставити у практичну площину питання щодо курсу України на її повномасштабне членство в ЄС і НАТО.

Необхідно зазначити, що серед цих нормативних актів вельми вагоме місце займають Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 26 травня 2015 р.³, а також нова редакція Воєнної доктрини України 2015 року⁴. Так, зокрема, у новій Стратегії 2015 р. зазначається, що комплексне вдосконалення законодавства з питань національної безпеки і оборони України, зокрема, прийняття Закону України про внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України», який визначить механізми керівництва у сфері національної безпеки та оборони, унормує структуру і склад сектору безпеки, оборони, системи управління, координації та взаємодії його органів⁵.

Для розв'язання цих нагальних для України завдань необхідна нова законодавча база, у тому числі прийняття законів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави та гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому особливої ваги набувають проблеми, що пов'язані з мінімізацією загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаного її державного кордону.

Аналізуючи сучасний стан законодавчої бази, пов'язаний з мінімізацією загроз державному суверенітету та територіальній цілісності України, слід зазначити, що особливе занепокоєння викликає відсутність у новій Стратегії національної безпеки України (2015 р.) чітко визначених положень, які б свідчили про те, що Росія сьогодні є щодо України країною-агресором, стратегічним, цивілізаційним і потенційним ворогом української держави. Поряд із мобілізацією всього українського суспільства, усіх матеріальних та духовних ресурсів держави, відродженням сектору безпеки та підвищення обороноздатності країни серед державних пріоритетів має бути сформована системна україноцентрична гуманітарна політика. Ця політика має бути спрямована на ефективну відсіч російській гуманітарній агресії та слугувати ефективним інструментом зміцнення єдності українського суспільства у протистоянні імперській великошовіністичній пропагандистській ідеології Росії.

Необхідно підкреслити, що сьогодні Росія стала на шлях розширення та подальшої ескалації гуманітарної агресії проти України, яка здійснюється за допомогою російських спецслужб та «п'ятої колони» в інформаційній, культурній, історичній, мовній та конфесійній сферах життєдіяльності української держави. Здійснюючи антицивілізаційний наступ на українську ментальність, традиційні цінності, культуру, мову, систему освіти, історичну пам'ять українського народу, маючи на меті здійснення своїх стратегічних інтересів, Росія спрямувала свої зусилля на знищення ідентичності української нації та Української національної держави.

Важливо звернути увагу на те, що в результаті гуманітарної агресії Росії проти України певна частина населення Криму та південно-східних регіонів української держави перетворилася на об'єкт бомбування кремлівської пропаганди та сприяла зародженню їхньої відчуженості від решти території України. Більше того, ця агресія сприяла виникненню й розповсюдженню живильного середовища для культивування сепаратистських настроїв та рухів (ЛНР, ДНР), призвела до непоодиноких фактів зради в лавах силових та правоохоронних органів України під час збройної агресії Росії проти України.

Враховуючи вищезазначене, українська влада поряд із відродженням усього сектору безпеки та підвищення обороноздатності Збройних Сил України, паралельно із заходами, спрямованими на протидію воєнній агресії з боку Росії, чільну увагу має приділяти загрозам національній безпеці України в гуманітарній сфері. Складовою цих заходів повинні стати напрацювання та прийняття на законодавчому рівні стратегії програмних дій для стабілізації ситуації в Україні (переорієнтація воєнної доктрини, оборонної стратегії та стратегії розвитку національної безпеки України).

Аналізуючи цей аспект, слід зазначити, що у Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 р. у її загальних положеннях зазначається, що наша країна захищатиме свої фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами України – незалежність, територіальну цілісність і суверенітет, гідність, демократію, людину, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпеку⁶.

Проте виникає питання, чому серед пріоритетних сфер забезпечення національної безпеки, зазначених у Стратегії, відсутня така сфера, як гуманітарна, оскільки ігнорування гуманітарних проблем несе реальну загрозу збереження державності України.

Саме тому вже сьогодні українська влада має спрямувати свої зусилля на мінімізацію загроз у гуманітарній сфері, оскільки вони за своєю природою становлять стратегічну загрозу національній безпеці України, а отже, й українській державності.

Розподіл матеріальних і духовних цінностей держави і суспільства здійснюється передусім відповідно до засад державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз

Слід підкреслити, що визначення мети і завдань суспільства, а також мобілізація його матеріальних і духовних ресурсів на забезпечення сталого розвитку суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних та потенційних загроз національній безпеці становить основні функції політичної складової системи національної безпеки української держави.

Таким чином, головним завданням політичної складової системи національної безпеки української держави є максимальне виявлення, мобілізація та використання закладених у суспільстві можливостей, спрямованих на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх з загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Завершуючи розгляд політичної складової системи національної безпеки і її окремих аспектів, необхідно зробити певні висновки.

Політична складова відображає найбільш суттєві риси економічної складової системи національної безпеки. У ній відбивається принцип інституційної побудови влади, де вирішальна роль належить політичній системі і зокрема політичній організації суспільства. Центральним інститутом політичної складової системи національної безпеки виступає, беззаперечно, держава, яка являє собою опору існуючої політичної складової та концентрує у собі максимум влади, санкціонує існування інших недержавних інститутів.

Більше того, саме забезпечення національної безпеки Конституція України відносить до найважливіших функцій держави (ст. 17). Політична складова системи національної безпеки визначає:

а) систему інститутів, організацій та установ, через які, відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» реалізують основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності⁷;

б) принцип діяльності інститутів політичної влади, організації та установ щодо забезпечення національної безпеки української держави;

в) основні напрями діяльності інститутів, державних органів, організацій, установ з питань національної безпеки.

Таким чином, напрацювання якісно нової нормативно-законодавчої бази національної безпеки України в контексті викликів і загроз для української держави надасть можливість ефективно та індивідуально забезпечити безпеку і оборону Вітчизни, захисту конституційних прав і свобод, життя і здоров'я громадян, мирної, творчої праці українського народу.

¹ Див.: Конституція України (із змінами і доповненнями). – К. : Атіка, 2006. – 64 с. – С. 7.

² Див. : Горбулін В. П. Національна безпека: український вимір / В. П. Горбулін, О. В. Литвиненко. – К. : ПП «Інтертехнологія». – 2008. – 104 с.

³ Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua/documents/19521.html?PrintVersion>

⁴ Указ Президента України № 555/2015 «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24 вересня 2015 р.

⁵ Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua/documents/19521.html?PrintVersion>

⁶ Див.: Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua/documents/19521.html?PrintVersion>

⁷ Див.: Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06. 2003. – // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351.

Резюме

Антонов В. О. Проблема формування нової нормативно-правової бази національної безпеки України на тлі нових викликів та загроз.

Досліджуються актуальні проблеми нормативно-правового забезпечення національної безпеки України на тлі нових викликів і загроз, що притаманні XXI століттю, для Української держави.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, національна безпека, виклики, загрози, державні органи, установи, засади державної політики.

Резюме

Антонов В. А. Проблема формирования новой нормативно-правовой базы национальной безопасности Украины на фоне новых вызовов и угроз.

Исследуются актуальные проблемы нормативно-правового обеспечения национальной безопасности Украины на фоне новых вызовов и угроз, которые присущи XXI столетию, для украинского государства.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, национальная безопасность, вызовы, угрозы, государственные органы, учреждения, основы государственной политики.

Summary

Antonov V. The problem of forming a new legal framework for Ukraine's national security background of new challenges and threats.

The issues of the day of the normatively-legal providing of national safety of Ukraine are investigated on a background new calls and threats, that inherent XXI to the century for the Ukrainian state.

Key words: normatively-legal providing, national safety, calls, threats, public organs, establishments, principles of public policy.

УДК 342.728

Н. П. ГАЄВА

*Надія Петрівна Гаєва, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРИНЦИП ВІДСУТНОСТІ МАЙНОВОГО ІНТЕРЕСУ ЧЛЕНІВ (УЧАСНИКІВ) ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Необхідність наукового дослідження сутності та значення принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань пояснюється тим, що виокремлення громадських об'єднань як самостійних суб'єктів громадянського суспільства визначається вихідними ідеями та засадами, а також важливістю розуміння принципової основи, на яких базується їх створення та діяльність. Оскільки теоретико-методологічні та функціональні характеристики принципів утворення та діяльності громадських об'єднань були розглянуті автором в попередній публікації¹, то в межах даної статті, яка є логічним продовженням попередньої, аналізуються змістовні характеристики принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань як окремого принципу.

Відповідно до ч. 6 ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання»² (далі – Закон) принцип відсутності майнового інтересу передбачає, що «члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб